

قازاق ادبىيەتىنىڭ قانۇننامىسى

اڭىز - ەرەڭلەر

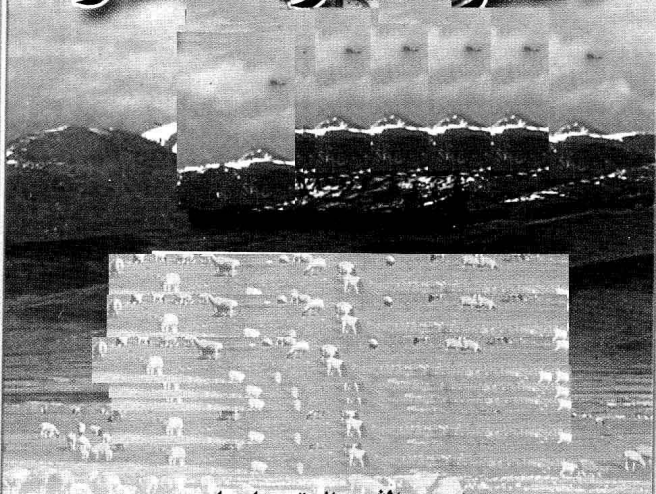


5

شىنجاڭ خالىق باسپاسى

قازاقى اۆز اۆزىگە شىنجاڭ قازىناسى

اڭىز - ەرتەڭگىلەر



شىنجاڭ خالىق باسپاسى

۲۰۰۸ ءۆرىمچى

图书在版编目(CIP)数据

民间故事与传说 .5: 哈萨克文/布尔力克 编. 乌鲁木齐:
新疆人民出版社, 2008.11
ISBN 978-7-228-12043-7

I. 民... II. 布... III. —哈萨克族 —民间故事 —作品集 —中国 —
哈萨克语 (中国少数民族语言) IV. I277.3

中国版本图书馆 CIP 数据核字 (2008) 第 178657 号

责任编辑: 阿布都哈依木
责任校对: 马吾提
封面设计: 夏提克

中国哈萨克民间文学大典 — 故事与传说 (哈萨克文)

(5)

布尔力克 编

新疆人民出版社出版

(乌鲁木齐市解放南路 348 号 邮政编码: 830001)

新疆新华书店发行

新疆八百印务有限公司印刷

880×1230 毫米 32 开本 11.5 印张

2008 年 11 月第 1 版 2008 年 11 月第 1 次印刷

印数: 1 — 3000

ISBN 978-7-228-12043-7 定价: 15.00 元

از ۇلتتاردىڭ تايىداۋلى كىتاپتاردىن شىعارۋعا ارنالغان مەملە-
كەتتىك قارجى ارقىلى دەمەلگەن نىشان

全国少数民族出版资金资助项目

جاۋاپتى رەداكتور: ئابدىقايىم زىكرىيا ۇلى
كوررەكتور: ئماۋلىت ئشارىپ ۇلى
مۇقاباسىن جوبالاعان: شاتتىق اغسا

قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ قازىناسى —

اڭىز - ەرتەگىلەر

(5)

باسپاغا داينىدىغان: بىرلىك ناۋكەن ۇلى

*

شىنجاڭ خالىق باسپاسى باستىردى
(ئۆرنىمى قىلغىنى، وڭتۇستىك ازاتتىق كوشەسى، 348 - ۋىلا)
شىنجاڭ شىنخۇا كىتاپ دۇكەنىنەن تاراتىلدى
شىنجاڭ باباي باسپا ستەرى شەكتى سەرىكتىگىندە باسلىدى
فورمات 1/32 880 × 1230 . 11.5 باسپا تاباق

2008 - جىل، قاراشا 1 - باسپاسى

2008 - جىل، قاراشا 1 - باسلىۋى

تىراجى: 3000 — 1

ISBN 978-7-228-12043-7

باعاسى: 15.00 يۋان

باسپادان

قازاق حالقىنىڭ اۆز ادهبيەتى ءوزىنىڭ كوركەمدىك - يەيالىق نارىمەن، ەستەتيكالىق قۋات - تەگەۋرىنىمەن، ءتۈر - جانرلارنىڭ مولدىعمەن، تاقىرىپتىق جانە سىۋجەتتىك بايلىعمەن، قوعامدىق - ەۋمەتتىك جانە تاريىەلىك تەرەڭ ءمان - مازمۇنىمەن ەرەكشەلەندى . ول كۈنە تاس داۋىرىندە پايدا بولپ، تۈركىلىك تۈستى باستان كەشىرگەن، ودان بەرى دە قازاق حالقىنىڭ قالىپتاسۋ تاريىمەن بىتە قايىناسپ، بىرگە جاساپ كەلە جاتقان تەڭدەسى جوق رۋحاني مۇرا. ول بايرىعى اتا - بابالارىمىزدىڭ نانىم - سەنىمدەرىنەن، تاريىحنان، تۇرمىس - تىرشىلىگىنەن، اسىل - ارمانى، يىلىك مۇراتىنان جان - جاقىتى ماعلۇمات بەردەدى ءارى ۇلتتىق رۋحاني مادەنيەتتىڭ عاسىرلار تىزبەگىندەگى تاريىي وزگەرسىن، ەتيكالىق سانامەن قارايلاس ءجۈرپ وتكەن جولسىن دا كوز الدىمىزعا ەلەستەتە الادى . اۆز ادهبيەتنىڭ شىعارۋشىسى دا، تاراتۋشىسى دا، تىڭداۋشىسى دا — حالىق. سوندىقتان ول شىن مانىندە، حالىقتىڭ ءوز ەنشىسى بولپ تابىلادى . ياعنى اۆز ادهبيەتى — حالىق شىعارماشىلىعىنىڭ ايرىقشا سالاسى، اۆز شا شىعارىلىپ، اۆز شا تاراعان كوركەم ادهبي تۈنىدىلاردىڭ جيىنتىق اتاۋى. سونىمەن بىرگە عىلىم مەن مادەنيەتتە «حالىق شىعارماشىلىعى»، «حالىقتىڭ اۆز شا ءسوز ونەرى» دەيتىن اتاۋلار دا وسىعان جاقىن ماعىنادا قولدانىلادى. 1846 - جىلى اعلىشىن عالمى ۆيلىيام تومس ۇسىنعان فولكلور (اعلىشىنشا حالىق دانالىعى) ءسوزى دە

اۋىز ادەبىيەتى اتاۋى ءۇشىن حالقارالىق عىلمىي اتاۋ رەتىندە قابىلدانغان. بۇلاردىڭ قاي - قايسىسى دا ءبىرىنىڭ ورنىنا ءبىرى قولدانىلىپ كەلەدى. باتىس ەۋروپا، امەرىكا، اۋسترالىيا حالقتارىنىڭ ءۇسىمىندا بۇل ءسوزدىڭ ماعىناسى تىم اۋقىمدى، ول حالقتىڭ كىىم - كەشەك، قۇرال - جابدىق، ادەت - عۇرىپ، تۇرمىس - سالت، نانىم - سەنىم، سونداي - اق، ءتۇرلى كوركەمونەرىن (پوەزيا، مۇزىكا، ءبى، ويۋ - ورنەك، توقىما ونەرى، ت. ب) تۇتاستاي اتاۋ ءۇشىن قولدانىلادى. بۇل جاعىنان العاندا ول تەك اۋىز ادەبىيەتىن عانا ەمەس، «ەتئولوگيا»، «ەتئو مادەنيەت» دەيتىن ءۇسىمدارمەن دە ساباقتاسىپ، ماعىنالاسىپ جاتادى. قازاق ادەبىيەت تائۇ عىلىمىنداعى «اۋىز ادەبىيەت» دەگەن ءۇسىم دا «فولكلوردىڭ» وسى مانىمەن ساباقتاس دەپ قاراۋعا ابدەن بولادى. بۇلار ءبىرىن - ءبىرى تولىق سىپاتتاي بەرەدى. اۋىز ادەبىيەتىن زەرتتەيتىن عىلىمدى «فولكلور» دەپ اتاۋىمىزدا وسىعان بايلانىستى.

ءبىز وسى ۇستانىمدى باسشىلىققا الا وتىرىپ، قازاق ادەبىيەتىنە ەڭبەك سىڭىرگەن ءبىر ءبولىم عالىمداردى نەشە مارتە شەكە ءتۈيىستىرىپ «قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ قازىناسى» دەگەن فولكلور اتاۋىنا سىيمدى تاقىرىپتا ۇلاسىپالى كىتاپ شىعارۋدى مىندەتكە الدىق. ماقسات — فولكلورعا جاناتىن دۇنيەلەردى شاما بار تولىق قامتۋ. ويتكەنى، كوشپەلى قوعامدا فولكلور بەلگىلى ءبىر الەۋمەتتىك تۈپتىڭ عانا شىعارماشىلىعى ەمەس، جالپى حالقتىڭ حانى مەن قاراسىنا، باتىرى مەن بىينە، بايى مەن كەدەينە ورتاق ونەر، امبەگە تيەسەلى مۇرا، سول تۇستا بۇكىل قوعام اۋىزشا ونەر مەكتەبى بولدى. وسىعان لايىق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ جۇگى دە وراسان زور بولدى. حالقتىڭ تاريحي زەردەسى، فيلوسوفىيالىق وي - تۈيىمىندەرى، پەداگوگيكالىق

تاجىرىيەسى، ادامگەرشىلىك ولشەمدەرى، كاسپىتىك ادەبىيەتكە
«تان كوركەمدىك سۇرانىستارى، تەاتىرلىق ونەرگە تيەسەلى سەسى
اۋىز ادەبىيەتىنە جۈكتەلدى. «س جۈزىندە اۋىز ادەبىيەتىنىڭ
ارالاسپايتىن سالاسى قالعان جوق. «بىز بايىرىعى اتا -
بابالارىمىزدىڭ وسىنداي ونەر مەكتەبىنەن جارالعان بارلىق
دۇنيەلەرىنىڭ باسىن بىرىكتىرىپ جالپى حالىققا، كەلەر ۇرپاققا،
زەرەلى زەرتتەرمەندەرگە تابىس ەتۋ ماقساتىندا «قازاق اۋىز
ادەبىيەتىنىڭ قازىناسىن» الدارىڭىزعا تارتتىق.

قازاق اۋىز ادەبىيەتى ۇلكەن تۇلعالار باسپا «سوز بەتتەرىندە
جارق كورىپ بولدى. «بىراق، «الى دە شاشىراندى كۆيدە. رەفورما
جاساپ، ەسك اشۋدان بەرگى 30 جىل بويى شىنجياڭ حالق
باسپاسىنان اڭىز - ەرتەگىلەر، قارا ولەڭدەر، قىسا - داستاندار،
قازاق ەمشىلىگى، دەنە تارىيە، ۇلتتىق اس - تاامدار، ت.ب.
فولكلورعا قاتىستى دۇنيەلەر ۇزبەي جارق كورىپ كەلەدى.
1979-جىلдан باستاپ «شالەين» جۇرنالىن شىعارىپ اۋىز
ادەبىيەتىنىڭ العاشقى سونى مۇرالارىن جىناپ، تۇڭغىش توپتا
باسىلىم كورسەتتى. «بىز بۇل جولى وسى نۇسقالاردى نەگىزگە
الا وتىرىپ جانە ەلىمىزدىڭ «شى - سىرتىندا باسلىم تاپقان
نۇسقالارىن سالىستىرۋ، سارالاۋ، تولىقتاۋ، رەتتەۋ ارقىلى
جانرلار بويىنشا جۇيەلى قۇراستىرىپ وتىرمىز.

قازاق اۋىز ادەبىيەتىنىڭ «تۇر - جانرلارى مول جانە كۆردەلى
بولىپ كەلتەندىكتەن جانرلىق جاقتان «بولۋ بىزگە قىيىندىق
تۇدىردى. «تۇرلى تانىمدار ارا تالاس - تارتىستان سولق اقىندار
ايتىسى، اڭىز - ەرتەگىلەر، باتالار، جاڭمىتپاشتار، جۇمباققار،
جىراۋلار جىرلارى، زات - جارەيلەر، كۆلدىرگىلەر، قارا
ولەڭدەر، قىسا - داستاندار، ماقال - مائەلدەر، مىسال -
تامىسلەر. تۇرمىس - سالت جىرلارى، ۇلەسكەرلەر، ۇلتتىق

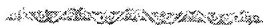
ويندار، خالىق اندەرى، شەجىرە، شەشەندىك سوزدەر دەپ ون
 سەگىز توپقا جىكتەدىك. علمىي بولۇپ جاعىنا قاتال تالاپ
 قويغانىمىزبەن كەيىنر وقشاۋ قالاتىن جانرلاردى وسى توپتىڭ
 ئىچىلى بىرنە تەلىدىك. مىسالى: ميفتەرگە قايسىلار جاتادى،
 اغىزدارعا قايسىلار جاتادى دەگەن سياقتى ماسەلەرگە كەلگەندە
 پىكىر بىرلىگىنە كەلە الماعاندىقتان «اغىز - ەرتەگىلەر» دەگەن
 بىر اتپەن جىبەرپ ئىچىلىنى قاراي ورنالاستىردىق. ماقال -
 ماتەلدەر بۇدان بۇرىنقى باسلىمداردىڭ جانە شەتەلدەگى
 باسلىمداردىڭ بارىندە تاقىرىپتارعا بولىنگەن، بىراق، مۇنداي
 ماقال - ماتەلدەر وتە كوپ قاينالانادى، ويتكەنى، قازاقتىڭ بىر
 ماقالى بىرنەشە ماعىنا بەرىپ، بىرنەشە تاقىرىپتى قامتىدى.
 سوندىقتان بىز الفاۋىت تارتىپكە سالىپ (بىرىنشى جولدىڭ
 بىرىنشى دىبىسىن نەگىزگە الپ) شىعاردىق. خالىق اندەرىنىڭ
 قاي بىرىن الساق تا تۇلىۋ اغىزى، تارىخى بار بارى خالىقتىق
 قاسىيەتى بويىنشا كوپ ۋارىانتى. بىز خالىق اراسىنا ەڭ كوپ
 تاراعان بىر نەمەسە بىرنەشە ۋارىانتىن نەگىز ەتتىك. سونىمەن
 بىرگە مۇمكىندىگىنشە ەڭ بايرىقى نۇسقاسىن الۋدى ولشەم
 ەتتىك. ال، بەتاشار مەن باتالار تومىنا دا وسى ۇردىستى
 ۇستاندىق، نەگىزىنەن خالىقتىق سىپات العان تۇندىلاردى
 بەردىك. قالعان پىكىردى وقىرمان ۇز قولدارىنا العان سول
 ايتار دەپ وسى بويىنشا باسۇعا كەلىستىك.

شىنجاڭ خالىق باسپاسى
 2008 - جىل، شىلدە



مازمۇنى

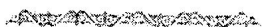
1	پىشتاق.....
4	سازان مەن مارجان.....
39	سۆ ساتۇشى.....
45	سۇدان شىققان ادام.....
48	سىقىرلى تاس.....
56	سىقىرشىنىڭ سىيى وسى.....
62	تۇس كورگەن پاتشا مەن زەرەك بالا.....
75	تاز بالا.....
80	ئۆزىر بالا.....
88	ئۇش بالا.....
101	ۇشار خاننىڭ بالاسى.....
119	ۇر توقپاق.....
121	ئۇش جەتىم.....
126	خاننان اسقان ئۆزىر.....
127	شاھماران.....
135	اعايىندى ئۇش جىگىت.....
139	اعايىندى ۇشەۋ.....
145	اقمەتجان.....
153	اقلدى دىقان.....
157	اعايىندى تۇراپ پەن تۇراش.....
160	ايلالى شال مەن ئداۋ.....
166	ايلالى تازشا.....
172	الپىسقا كەلگەننەن اقل سۇرا.....
177	اققۇبا جىگىت.....





- 186 اقىلدى ەتىكىشى
188 الداعش بالا
189 التى اقبلسىز، ۋىر زەرەك
196 ايلالى ۋىرى
203 اسقانغا توسقان
208 اقبلىدى ايلەلدىڭ ايلاسى
212 اقبلىدى جىگىت پەن زەردەلى قىز
217 ايلاكەر بالگەر
220 اقماقتىڭ اقىرى
223 اۋلىيە خان
228 ۋاشىمنىڭ ۋابىلى
235 ۋادىل تورەلىك
237 ۋادىل ۋىي
240 ۋادىلماجىت خان
243 ۋادىل خان
254 اركىم قىلسا وزىنە قىلادى
256 اتتەگەنەي
269 باتىر باتىرما، الدە مەرگەن باتىرما
271 باقتىباي ۋىي
275 باقتى قۇسى
282 باقتىسىز كاريا، اقبلىدى نەمەرە
283 باي مەن قۇيشى
285 ۋىر باتىر
293 ۋىلىم مەن بايلىق
295 باقا
306 بەردىقوجا
320 گاۋھار نىزدەۋ
323 گۇلقاقاننىڭ گۈلى





- 331عاجايىپتى نىزدەگەن ادام
- 344عاجايىپ باق (باقشا)
- 352عىلماننىڭ ونەرى
- 355دومبىراشى قىزدىڭ جار تاڭداۋى





پشتاق

بۇرنى زاماندا پشتاق دەگەن بىر كەدەي بولغان ەكەن،
 ۋوزى مەرگەن ۋارى باتىر بولسا كەرەك. ايەلى، بالا - شاعاسىن
 قوسقاندا بىر ۋىدە ون نەشە جان بار ەكەن.
 كۈندەر وتە كەلە كەدەيلىكتەن تۇرمىسى تومەندەپ، بالا -
 شاعالارىنا تاماق تاۋىپ بەرۋى دە قىينغا سوعىپتى.

سونىمەن ول بىر كۈنى ايلامنا ۋ تەرىسىنەن جاسالغان
 شاقايىن بلە سالپ، سادالىمىن قولنا الپ ۋ اتىپ كەلمەك
 بولپ، الستان بۇلدىراپ كورىنگەن بىر تاۋدى بەتكە الپ
 ۋ جۇرپ كەتپتى. جۇرە - جۇرە ول بىر قالىڭ ورمانغا كەز
 كەلىپتى دە ورمان شىنەن ۋ اتىپ الماقشى بولپ، الگى
 ورماندى ارالاي جونەلىپتى. بىراق، بۇل ورماننان وعان ەشپىر
 ۋ - قۇس جولقپاپتى.

ابدەن ۋمىتى ۋزىلگەن ول ەندى بۇل ورماننان شىعپ
 الدىغا بلگەرلىي بەرىپتى. بىر كەزدە باياعى كوز ۋشىنان
 كورىنگەن تاۋغا دا تاپپتى. ول ۋسال دەم الپ سول تاۋغا قاراي
 تۇرا تارتىپتى. ول تاۋغا تايالغان سايىن الدەكمەردىڭ ۋان
 ايتىپ، بىيەلگەن داۋىسى ەستىلگەندەي بولپتى.

بىر كەزدە بىر بەلەسكە شىعا كەلگەن پشتاق قارسى
 الدىندامى ەتەكتە قاز - قاتار تىگىلگەن اق ۋىلەر مەن ونىڭ
 ماڭىندامى ۋان سالپ، بىيەلەپ جۇرگەن بىر توپ قىز -
 كەلىنشەكتەردى كورىپتى. ول وسى ارادا از ايالداپ العان سول
 سولارغا قاراي بارىپتى. پشتاق تاياپ بارغاندا الگى بىر توپ قىز -
 كەلىنشەكتەر: «كۈيەۋ كەلدى، كۈيەۋ كەلدى!» دەپ شۇلاپ -
 شۇرقراپ پشتاققا قاراي جۇگىرىپتى. پشتاق بۇل ۋستىڭ





بايىبىنا بارا الماي اغتارىلىپ قالپتى. كەلگەن قىز -
كەلىنشەكتەر پىشتاقتىڭ قول - اياعىن جەرگە تيگىزبەي
كوتەرگەن بويى اق وتاۋدىڭ ەسگىنىڭ الدىنا الپ كەلىپتى دە،
ونىڭ ۇستىندەگى جامان - جۇتق كىيىمدەرىن شەشتىرىپ
تاستاپ شىت جاڭا كىيىندىرىپتى. ونان سولڭ اق وتاۋدىڭ ەسگىن
اشىپ كىرگىزىپتى.

كەش باتىپ ەل جاتار شاققا قىز - كەلىنشەك اي دەسە اۋزى،
كۈن دەسە كوزى بار ءبىر سۇلۇ قىزدى پىشتاقتىڭ قاسىنا
اكەلىپ وتىرعىزىپتى دا وزدەرى شىعپ كەتپتى. بۇل وقىعا
تاڭدانغان پىشتاق قاسىنداعى الگى قىزدان:

— سەندەر ادامسىڭدار ما، جوق الدە جىن - شايئانسىڭدار
ما؟ — دەپ سۇراپتى. قىز:

— قورقپاڭىز، ءبىز ادام دا، جىن - شايئان دا ەمەسپىز،
پەرى بولامىز، قۇداي تاغالا مەنىڭ نەكەمدى ادامزاتقا تۇسىرگەن
ەكەن، قازىر سەن مەنىمەن تۇرمىستانۋ الدىندا تۇرسىڭ. ءبىراق،
بۇل ءۇشەن سەن ورنىدايتىن ءبىر شارت بار. ول — سەن بۇگىن
تاڭ اتىپ، كۈن شىققاندا كوزىڭ بىلەي وتىرۋىڭ كەرەك. ەگەر تاڭ
اتىپ، كۈن شىققاندا شارتتى ورنىداي سالڭ مەن جارىڭ، مەن
ورىستەگى مال مالىڭ بولادى، — دەپتى. قۇانعان پىشتاق:

— بولادى، — دەپ تاڭ اتقاندا ۇيقتاماي وتىرادى دا ابدەن
كۈن شىعاردا قالغىپ كەتەدى. ءبىر ساتتە سەلت ەتىپ ويانعان
پىشتاق اينالاسىنا قاراسا قاسىنداعى قىز دا، اق بوز ۇيلەر مەن
ورىستەگى مالدار دا كوزدەن عايىپ بولپتى.

ساسقالاقتان پىشتاق ساداعىن قولىنا الپ، جالما - جان
ورىننان ۇشىپ تۈرەگەلەدى. ول انادايدا ءبىر كىيىكتىڭ قاشىپ
بارا جاتقان كورەدى دە دەرەۋ ساداق تارتىپ، الگى كىيىكتى قىر
اسىرماي اتىپ الادى.

پىشتاق كەشتە ۇيىنە قايتىپ كەلىپ ەت جەپ بولغان سولڭ





جاتىپ قالادى. بىر ۋاقىتتا شاڭخىراغىنا بىر كەپتەر كەلىپ قونىپ:

— ھى، پىشتاق، سەن سەرتتەن تايىدىڭ، مەن ەندى ئار كۈنى كەشتە كەلىپ، ۋىسى شاڭخىراقتان اماندىغىڭدى عانا بىلىپ تۇرامىن، — دەيدى. بۇنىڭ كەپتەر ھەس پەرى قىز ەكەننى بىلگەن پىشتاق:

— ھى، پەرى قىز، شاڭخىراقتان ئۇس، قاسما كەل، — دەپ وتىنىدى، سوندا پەرى قىز:

— سەرتتەن تايغان ئوزىڭ، مەن ەندى سەنىڭ قاسىڭغا جاقىندامىن، — دەيدى. پىشتاق جالىنىپ:

— كەل، جانىم، بىر رەتكى ۋىسالىدىمىدى كەشەر، ازىراق اڭگىمەلەسەيڭ، — دەيدى.

— قۇداي تالالا ساعان نەكەلەگەن سولڭ بارسام باراين، — دەپ پەرى قىز پىشتاقتىڭ قاسىنا كەلەدى. ەكەۋى اڭگىمەلەسىپ، ويناپ — كۈلەدى. سودان باستاپ پەرى قىز ئار كۈنى تۈندە پىشتاقتىڭ قاسىندا بولادى.

بىر كۈنى تۈندە پىشتاقتىڭ ايەلى قاسىنداعى كۈيەۋىنىڭ الدەبىر ايەلمەن اڭگىمەلەسىپ جاتقاننى سەزىپ، دەرەۋ ورنىنان تۇرىپ، وت جىلپىپ پىشتاقتىڭ ار جاق — بەر جاعىن قارايدى. بىراق، ول ئۇي شىنەن بوگدە ەشكىمنىڭ قاراسىن كۈرە المايدى.

كۈندەر وتە بەرەدى، بىر كۈنى تۈندە الگى ۋاقىيغا تاغى دا قايتالانادى. پىشتاقتىڭ ايەلى كۈيەۋىنىڭ كۈرپەسىن اشىپ قاراسا، ەشئارسەنىڭ قاراسىن كۈرە المايدى. اقىرى ول ەرتەسى بۇل ئىستى اۋىلداى بىر وقىمىستى مولداغا ايتادى. سوندا مولدا كىتابىن اشىپ:

— پىشتاققا كەلىپ جۇرگەن بىر پەرى قىز ەكەن. ەندىگارى كەلمەستەي ەتۇ ئۇشىن سەن اڭدىپ جاتىپ، ولار ەندى





اڭگىمەلەسە باستاغاندا، بىر ئىتتىڭ كۈشىگىن ولاردىڭ ورتاسىنا سالا قوي، ئىتتىڭ كۈشىگىن سەسكەنگەن پەرى قىز ەكىنشى كەلمەستەي بولادى، — دەيدى.

ەرتەسى تۈندە پىشتاق پەن پەرى قىز اڭگىمەلەسە باستاغاندا پىشتاقتىڭ ايەلى مولدانىڭ ايتۋى بويىنشا، بىر ئىتتىڭ كۈشىگىن ولاردىڭ ورتاسىنا قويادى. كۈشكتەن قاتتى سەسكەنگەن پەرى قىز:

— بۇل نە سۇمىدىق. بىزگە قاستىق قىلغان كىم؟ — دەپ توسەكتەن قاشا جونەلەدى. ول شاڭىراقتان شىعاردا قايرىلىپ تۈرۈپ، — سەنى ئۇش كۈننەن كەيىن الدىرىپ كەتەم، — دەيدى دە عايىپ بولادى.

ئۇش كۈننەن كەيىن پىشتاق قايتىس بولادى. تۇس — تۇغاندارى مەن ەل — جۇرتى ونى جەرلەيدى. ەرتەسى ۈلكەن ۈلى اكەسىنىڭ قابىرىنىڭ باسىنا قۇران وقماقشى بولپ بارادى. بارسا قابىر اشلىپ قالىپتى. قابىردەلى ادامنىڭ سۈيەگى جوق بولپ شىعادى. بۇل سۇمىدىقتان قورققان پىشتاقتىڭ بالالارى باياعى مولداغا بارپ، بولغان ئىستى ايتادى. سوندا مولدا:

— وندا اكەلەرىڭدى پەرى الدىرىپ كەتكەن ەكەن، ەندى وعان امال جوق، سەندەر ئوز كۈندەرىڭدى وزدەرىڭ كورپ، پىشتاقتان قالغان قارۋ — جاراقتى الپ اڭ اۋلاپ جان باغىڭدار، — دەيدى. پىشتاقتىڭ بالالارى اكەلەرىنەن قالغان قارۋ — جاراقتى الپ اڭ اۋلايدى. بىرتە — بىرتە ولار دا شەتنەن مەرگەن، اڭشى بولپ ەل قاتارىندا تۇرمىس كەشەرەدى.

سازان من مارجان

ەرتەدە بىر پاتشا وتكەن ەكەن. ول حالقىنا جازداي جايدارى بولغاندىعى ئۇش، حالقى ونى باسىنا كوتەرىپ، ئۆزىنىڭ سۋى





قۇرى ماقئاسادى ەكەن.

پاتشا ەكى ايەل السا دا، ومىرىندە شر ەتكەن نارەستە كورمەگەندىكتەن ءۇمتى كەسىلىپ، كوكىرەگى وسىلىپ، قوس جانارىنان قاسىرەت جوسىلىپ ءومىرىن كۇيزەلسىپەن وتكىزە بەرىپتى.

پاتشانىڭ كۇن سايىن قالجىرلغان ھالى، اق قىراۋ شالغان سامايى، ءاجىم باسقان اق ماڭدايى ھالقىن قاتتى ۋايىمعا سالىپتى. ۋىل اقساقالدارى، شەجىرەلەر مەن شەشەندەر، كەمەڭگەرلەر مەن كوسەمدەر ءبىر جەرگە باس قوسىپ، پاتشا تۇرالى اڭگىمە - دۇكەن قۇرىپتى: «پاتشا ۇرىقسىز كەتىپ، پاتشالىعىن جالعاستىراتىن شاھىزاداسى بولماي قالار ما ەكەن؟» دەپ كۇيىنىپتى. سوڭىندا: «پاتشامىزعا تالعى ءبىر ايەل ال دەپ وتىنەيىك» دەگەن شەشىمگە كەلىپ، پاتشانىڭ الدىنا بارىپتى.

پاتشا اسا سىتقى بىقملاس ءبىلدىرىپ، ولاردى استى - ۇستىنە ءتۇسىپ بايەك بولىپ كۇتىپتى. ەت پەن قىمىزعا ابدەن بوككەن يگى جاقسىلار قىسىلا - قىمتىرلا وتىرىپ پاتشاعا تالعى دا توسەك جاڭعىرتۋ جونىندە ءناسىحات ايتىپتى. پاتشا ولاردىڭ ءناسىحاتىنا ازەر دەگەندە كونسىپ، بۇل جۇمىستى ولاردىڭ وزدەرىنە تاپسىرىپتى.

يگى جاقسىلار پاتشانىڭ جانىنان تاراعان سوڭ، قالانى كەزىپ، دالانى شىيرلاعان جەل اياقتاردى، بالشىلار مەن سىنشىلاردى جىناپ سارالاي كەلىپ، قالانىڭ بىرگەسىن قونسى ەتكەن ءبىر كەدەي شالدىڭ قىزىن پاتشاعا لايىق كورىپتى دە، سوڭىندا قىزدىڭ دۇنيەدە تەڭدەسىسىز سۇلۋلىعىن، ەلدەن اسقان اقىلدىعىن سۇداي ساپىرىپ ماقتاپ بەرىپتى، ومىردەن ۇرىقسىز وتەمىن بە دەگەندە جەلكەسىنە شوڭىپ جاتقان سۇركەيلى تۇمان پاتشا كوڭلىنىنەن بىردەن سەيىلە باستايدى. اينالاسى بىرنەشە كۇننىڭ ىشىندە پاتشا التىن - كۇمىستى سۇشا شاشىپ، ءتورت





تۈلك مالدى اياماي ايداتىپ، ۇلان - اسر توي جاساپ، الگى قىزدى ءۇشىنى ايلدىككە الپىتى.

ارادا نەشە ايلار وتكەن شاققا پاتشانىڭ الگى ايلى جۈكتى بولپىتى. پاتشا بۇعان ماڭدايى جارلا قۇانىپتى. ۋازىرلەرىن ورداغا شاقىرىپ:

— ومىرىمدە ۇرىپقىسىز وتەمىن بە دەۋشى ەدىم، تورىققان كوڭلىم قايتا ءجىبىپ، قۇراپ قالعان ءومىر بايتەرەگىم قايتا بۇرلەگەلى وتىر. بۇل ارادا وتىرىپ، دۇنيەگە جاڭا كەلگەن نارەستەنىڭ ءۇنىن ەت قۇلاعىمىمەن ەستىسەم جۇرگىم جارلىپ كەتەتىن سياقتى. سوندىقتان، سايلاحات جاساپ، سەرۋەن قۇرىپ، سىرتتا بولاين، ايلەم قول - ايلەم باۋىرىنا العانىنان كەيىن كەلەمىن. سەندەر دەرەۋ دايىندىق كورىڭدەر، — دەپتى.

— امىرىڭىزگە قۇلدىق، — دەپ شۇلەي تالەزىم ەتسىپ، شۇعىل دايىندىققا كىرىسىپتى سەرىكتەرى. دايىندىق بىتكەن سول پاتشا جاساۋىلدارىن ەرتىپ، ەل - جۇرتپەن قوشتاسىپ قىمىرا ساپار شەگىپتى.

ەندىكى اڭگىمەمىز پاتشا ورداسىنىڭ وزىنەن بولادى. كورىنبەگەن باقىسى - بالگەرى، شىپەگەن شىپالى ءدارىسى قالماسا دا پۇشپاعى قاناماعان ەكى بايىشە پاتشانىڭ توسەك جاعىرتۇنا شتەي قىزغانىش بىلىدىرىپ، ادام جوقتا شاشىن جايىپ، پاتشا ءولپ سۇيەگىن شىعارىپ جاتقانداي نالىعان ەكەن. پاتشا اتانغان سول ەكەۋى مۇڭداسىپ وتىرىپ، ءىرى:

— مىنا كەدەيدىڭ تالقى ايلەمى تۈسە سالا توسەكپەن جۈكتى بولدى. ەگەر ول امان - ەسەن بوسانىپ، شىر ەتكەن بالا تۈسەتىن بولسا، وندا سورىمىزدىڭ ابدەن قايناعانى. پاتشا بىزگە پىسقۇرىپ تا قاراماي، سول جاس توقالدىڭ قۇلى بولادى، — دەيدى.

— باسقا قونعان باقت قۇسىمنىڭ ۇشقانى دەگەن سول، — دەيدى ەكىنشىسى، — قونعان باقتى وسى تالقى اياققا تەپتىرىپ

